

УДК 620.2:664.647.3

Досліджено кінетику температури під час заморожування та розморожування плодкових напівфабрикатів-добавок в формі начинок. Досліджено зміни кількості вимороженої та невимороженої вологи в плодкових напівфабрикатах-добавках в формі начинок в процесі зберігання

Ключові слова: начинка, волога, кінетика

Исследована кинетика температуры при замораживании и размораживании плодовых пастоподобных полуфабрикатов-добавок в форме начинок. Исследовано изменение количества вымороженной и не вымороженной влаги в плодовых полуфабрикатах-добавках в форме начинок в процессе хранения

Ключевые слова: начинка, влага, кинетика

The kinetics of temperature at freezing and unfreezing of fruit half-staffs was researched. The content of frozen and non-frozen water in fruit half-staffs at storage was determined

Key words: half-staff, water, kinetics

Вступ

Останнім часом в харчовій промисловості особливий інтерес виробники приділяють до технологій, що передбачають тривалі терміни зберігання продуктів високого ступеню готовності. Споживчі та технологічні властивості продуктів з тривалим терміном придатності, і, перш за все, такий показник як підвищена здатність продукту тривало зберігати свої властивості, значною мірою зумовлені складом і вмістом вологи, її формами і енергіями зв'язку [1].

1. Постановка проблеми у загальному вигляді

Стан води в харчових продуктах досліджують різними методами, але всі вони засновані на тій властивості зв'язаної води, що ця фракція за своїми фізичними і хімічними характеристиками відрізняється від звичайної об'ємної води. Фракція зв'язаної води відрізняється від об'ємної води своєю молекулярною рухливістю, діелектричними властивостями, коефіці-

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВОЛОГИ ПАСТОПОДІБНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ В ПРОЦЕСІ ЗАМОРОЖУВАННЯ, РОЗМОРОЖУВАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ

А. О. Пак

Кандидат технічних наук, старший викладач
Кафедра енергетики та фізики*
Контактний тел. (057) 349-45-00
E-mail: pak_andr@mail.ru

А. В. Євтушенко

Аспірант
Кафедра товарознавства в митній справі*
*Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна

ентом заломлення світла, схильністю до замерзання і рядом інших характеристик.

2. Мета та завдання статті

Метою роботи є дослідження стану вологи у плодкових пастоподібних напівфабрикатах-добавках у формі начинок в процесі заморожування, розморожування та зберігання.

3. Виклад основного матеріалу дослідження

З метою дослідження процесів, що відбуваються під час заморожування та розморожування, було досліджено кінетику температури під час даних операцій.

Кінетика заморожування отримувалась наступним чином. В досліджуваний зразок, що знаходився у паронепроникній ємності, розміщали термометри. Дану ємність поміщали у низькотемпературний калориметр [2], вхідна температура в якому підтриму-

валась постійною та дорівнювала -80°C . При цьому реєструвався сигнал від термопар, що знаходились в зразку, на вході та виході із калориметру. Експеримент закінчувався при досягненні однакової температури на вході та виході вимірювального прибору.

Відомо, що зміни продукту після заморожування визначаються характером процесу розморожування: чим менші відмінності між характером кінетики заморожування та кінетики розморожування, тим менші зміни якості продукту. На рис. 1 представлені нормовані кінетики заморожування (1) та розморожування (2) для яблучно-абрикосової (ЯА) (а), яблучно-абрикосово-сливової (ЯАС) (б) та абрикосово-сливової (АС) (в) начинок.

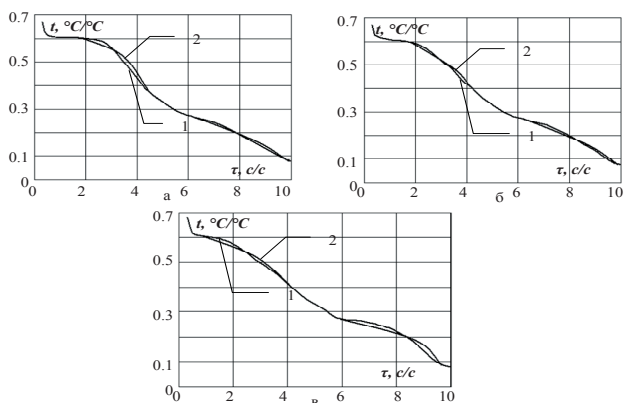

Рис. 1. Кінетика заморожування (1) та розморожування (2) для ЯА (а), ЯАС (б) та АС (в) начинок

Як видно з рис. 1, гістерезис має місце, але він незначний, що дає підстави вважати: зміни якісних показників фруктових начинок, які відбулись під час розморожування через гістерезис, є несуттєвими.

За отриманими даними було також побудовано залежність різниці між температурою на вході та температурою на виході (Δt) від температури зразка ($t_{\text{зр}}$) в процесі заморожування (рис. 2) та розморожування (рис. 3). Для отриманих залежностей ділянки, на яких різниця температур між входом та виходом калориметру (Δt) постійна, відповідають процесу кристалізації вологи в зразку, а температура в середині досліджуваного являється температурою кристалізації даної вологи. Значення Δt при цьому пропорційне кількості вологи, що кристалізується. Дані ділянки мають визначену ширину, обумовлену розміром зразка, його теплопровідністю та швидкістю заморожування.

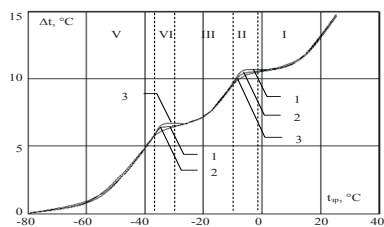

Рис. 2. Залежність різниці температур вхід-вихід калориметру від температури зразка під час заморожування

Отримані залежності для досліджуваних фруктових начинок мають п'ять характерних ділянок. Перша

ділянка (I) відповідає охолодженню зразка, а саме, сухих речовин, вільної та зв'язаної вологи, до температури кристалізації вільної вологи; друга (II) – кристалізації вільної вологи зразку; третя (III) – охолодженню сухих речовин, зв'язаної вологи та льоду, що утворився в процесі кристалізації вільної вологи. Четверта ділянка (IV) відповідає процесу кристалізації зв'язаної вологи; п'ята (V) – охолодженню зразка до кінцевої температури калориметру, а саме -80°C .

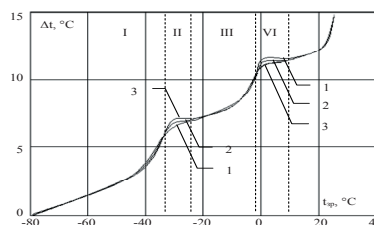

Рис. 3. Залежність різниці температур вхід-вихід калориметру від температури зразка під час розморожування

Криві, отримані під час заморожування трьох досліджуваних зразків, мають однаковий характер. Відмінності у поведінці спостерігаються лише на другій та четвертій ділянках, які відповідають процесу кристалізації вологи. З отриманих залежностей видно, що друга ділянка, на якій відбувається кристалізація вільної вологи, найбільшу ширину має для ЯА начинки, а найменшу – для АС начинки. Четверта ділянка, на якій відбувається кристалізація зв'язаної вологи, навпаки, найширша для АС начинки, і найвужча – для ЯА. З виду залежностей видно, що більша частина зв'язаної вологи кристалізується за температури від -30°C до -35°C . Оскільки в замороженому стані знаходиться більша частина зв'язаної вологи, то зміни якості фруктових начинок в процесі зберігання за даних температур будуть мінімальними. Таким чином, це свідчить про те, що пониження температури зберігання відносно -35°C є нераціональним.

Після досягнення зразком температури калориметра у попередньому експерименті, тобто температури -80°C , температуру на вході калориметра підвищували до 25°C та підтримували постійною. При цьому реєструвався сигнал від термопар, що знаходились у зразку та різницю температур вхід-вихід. Криві, отримані під час розморожування (рис.3), теж мають п'ять характерних ділянок. Перша ділянка (I) відповідає підігріву зразка, до температури плавлення льоду, що утворився при кристалізації зв'язаної вологи; друга (II) – його плавленню; третя (III) – підігріву зразка до температури плавлення льоду, що утворився в процесі кристалізації вільної вологи. Четверта ділянка (IV) відповідає процесу плавлення льоду, утвореного при кристалізації вільної вологи; п'ята (V) – підігріву зразка до кінцевої температури калориметра, яка дорівнює 25°C . Як і при заморожуванні відмінності у поведінці залежностей різних зразків виникають на етапах плавлення (II та IV ділянки) льоду, що утворився під час кристалізації вологи. Друга ділянка найширша для АС та найвужча для ЯА начинки, а четверта найвужча для АС та найширша для ЯА начинки.

Пояснити отриманий результат можна наступним чином. Загальний вологовміст фруктових начинок, який розраховується за формулою:

$$w = \frac{m_v}{m_{c.p.}}$$

де m_v – маса води, яку утримує зразок; $m_{c.p.}$ – маса сухих речовин зразка, дорівнює для ЯА начинки 4,3, ЯАС начинки – 4,0, для АС – 3,8 кг/кг.

Значення вологовмісту досліджуваних фруктових начинок відрізняється не більше ніж на 10%, тобто кількість води, яка кристалізується при охолодженні даних зразків до температури -80°C практично однакова. Таким чином ширина другої та четвертої ділянок, як при заморожуванні, так і при розморожуванні визначається співвідношенням вільнозв'язаної води.

Дослідження змін кількості вимороженої та невимороженої води в плодівих напівфабрикатах-добавках в формі начинки в процесі зберігання проводилось низькотемпературним калориметричним методом. Даний метод заснований на вимірі кількості теплоти, що виділяється під час кристалізації вільної води в харчовій сировині. Ідея методу полягає у вимірі сигналу диференціальної термодіаграми, яка реєструє зміну температури потоку холодного повітря, що омиває вологий матеріал [3].

Об'єктами дослідження були фруктові начинки з додаванням пектину [4] (ЯА, ЯАС, АС) як свіжоприготовлені так і після 9 міс. зберігання.

На рис. 4 приведені апроксимаційні функції сигналів отриманих під час заморожування свіжоприготовлених (1, 2, 3) та після зберігання (4, 5, 6) фруктових начинок: 1, 4 – ЯА, 2, 5 – ЯАС, 3, 6 – АС

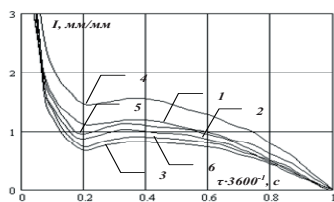

Рис. 4. Апроксимаційні функції сигналів отриманих під час заморожування свіжоприготовлених (1, 2, 3) та після зберігання (4, 5, 6) фруктових начинок: 1, 4 – ЯА, 2, 5 – ЯАС, 3, 6 – АС

В табл. 1 наведені значення кількості вимороженої та невимороженої води у досліджуваних об'єктах розраховані за апроксимаційними функціями.

Кількість вимороженої води у зразку АС найменше і дорівнює 0,35 відн.од., що в 1,1 разу менше, ніж у ЯАС та у 1,2 рази менше ЯА, що обумовлено більшою кількістю пектину у АС начинці у порівнянні з двома іншими.

В процесі зберігання з водою в начинках відбулись наступні зміни: кількість вимороженої води у начинці ЯА збільшилась в 1,3 рази; в начинці ЯАС – в 1,15 рази; в начинці АС – в 1,1 рази. Збільшення кількості вимороженої води пояснюється гідролізом цукрів, дубильних і пектинових речовин. Дані реакції супроводжуються збільшенням кількості вільної води.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що додавання пектину сприяє, по-перше, збільшенню кількості невимороженої води, а, по-друге, зменшен-

ню змін у співвідношенні між вимороженою та невимороженою водою.

Таблиця 1

Кількість вимороженої та невимороженої води у фруктових начинках

Найменування начинки	Кількість невимороженої води, відн.од.	Кількість вимороженої води, відн.од.
свіжоприготовлені		
ЯА	0,57	0,43
ЯАС	0,62	0,38
АС	0,65	0,35
після 9 місяців зберігання		
ЯА	0,45	0,55
ЯАС	0,56	0,44
АС	0,61	0,39

Висновки

Досліджено кінетику заморожування та розмороження фруктових начинок. Відзначено, що відмінності у кінетиці для різних зразків, а саме звужування, або розширення, спостерігаються на ділянках, які залежать від кількості води, яка на них кристалізується.

Встановлено, що оскільки за температури нижче -35°C більша частина зв'язаної води знаходиться в замороженому стані, то пониження температури зберігання відносно даного значення є нераціональним. Досліджено гістерезис між кінетиками заморожування та розморожування. Відзначено, що гістерезис має місце як для зв'язаної, так і для вільної води, але він несуттєвий, що дає підстави вважати зміни якісних показників фруктових начинок під час розморожування несуттєвими.

Низькотемпературним калориметричним методом визначено кількість вимороженої та невимороженої води у свіжоприготовлених фруктових начинках та після 9 міс. зберігання. Встановлено, що в процесі зберігання через гідроліз цукрів, дубильних і пектинових речовин, кількість вимороженої води збільшується, а невимороженої відповідно зменшується.

Література

1. Вода в пищевых продуктах / Под общ. ред. Р.В. Дакуорта / Пер. с англ. – М.: Пищевая промышленность, 1980. – 375с.
2. Погожих М. І. Характеристики приладу для визначення вільної та зв'язаної води низькотемпературним калориметричним методом / М. І. Погожих, М. М. Пуркан, А. О. Пак // Обладнання та технології харчових виробництв: Темат. зб. наук. наук. пр. – Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – Вип. 13. – С. 177-185.
3. Погожих Н.І., Потапов В.А., Пак А.О. Способ определения свободной и связанной влаги // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія «Технічні науки». – 2004. – №2(13). – С.44-48.
4. Євтушенко А.В. Оптимізація споживчих властивостей та розробка рецептури фруктових начинок // Східно-Європейський журнал передових технологій. – 2010. – №2/6(44). – С.67-69.